

Larus marinus

(L., 1758)

Mewa siodłata

Rząd: siewkowe, podrząd: mewowce, rodzina: mewy

Status występowania w Polsce

Nieliczenie występuje na wybrzeżu w okresie wędrówek i zimowania rzadsza a na południu kraju.

Opis gatunku

Największa z mew regularnie występujących w Polsce, wyraźnie większa od mewy srebrzystej *Larus argentatus* (A184, nieopisana w tej książce). Samiec większy od samicy. Wymiary: długość ciała 62–80 cm, rozpiętość skrzydeł 145–175 cm. Masa samca 1,3–2,3 kg, samicy 1,0–2,1 kg. Dorosły ptak w szacie godowej jest biało-czarny: głowa, szyja, brzuch i ogon są białe, zaś skrzydła oraz wierzch ciała jednolicie czarne. Białe zakończenia wszystkich lotek tworzą wąski pas z tyłu skrzydła oraz „peretki” na jego końcu. Dziób mocny, żółty, z czerwoną plamką. Nogi koloru cielistego. Dorosła mewa siodłata w szacie zimowej ma na głowie bardzo słabe brązowawe kreskowanie, zaś reszta upierzenia jest taka sama, jak w szacie godowej.

Młodociane mewy siodłate mają na skrzydłach i wierzchu brunatny, łuskowaty wzór. Ciemne fragmenty piór zajmują mniejszą powierzchnię, przez co ptak jest stosunkowo jasny. Z wiekiem, w wyniku corocznej wymiany upierzenia, młodym mewom stopniowo wyrastają czarniawe pióra na grzbiecie i na skrzydłach. Szatę ostateczną uzyskują w wieku 4–5 lat.

W szacie 1. zimowej (lato do listopada) brunatny wzór na wierzchu jest bardzo wyraźny, regularny. Na złożonych skrzydłach widoczny jest bardzo wyraźny wzór utworzony z czarnych plamek przypominających sznur koralu. Pierś, brzuch i szyja są mocno strychowane. Dziób jednolicie czarny.

W szacie 1. wiosennej (od stycznia do kwietnia) głowa, pierś i brzuch są zdecydowanie jaśniejsze, z mniej widocznym strychowaniem niż zimą. Wzór na wierzchu ciała jest mniej regularny. Dziób ciemny w środkowej części, a nasada i końcówka jaśniejsza. Często niektóre partie upierzenia są mocno zniszczone.

W szacie 2. zimowej (od maja do października) głowa, pierś i brzuch niemal jednolicie białe. Wierzch ciała jest ciemny i wzorzysty, z wyraźnymi ciemnymi prążkami na piórach. W upierzeniu tych partii ciała występuje bardzo mało bieli. Dziób ma jasną nasadę i rozległy, ciemny koniec.

W szacie 2. wiosennej (od stycznia do kwietnia) głowa, pierś i brzuch białe. Na wierzchu ciała występują ciemne pióra tworzące tzw. siodło. Złożone skrzydła są stosunkowo jasne, z drobnymi ciemnymi prążkami. Niekiedy również na skrzydłach pojawiają się pojedyncze ciemne pióra, podobne do tych na wierzchu ciała. Dziób w znacznej części jest

żółty, z ciemnym prążkiem na końcu. Oko jasne.

W szacie 3. zimowej (od czerwca do listopada) i 3. wiosennej (od stycznia do kwietnia) mewy wyglądają bardzo podobnie – mają niemal jednolicie czarno ubarwione skrzydła i wierzch ciała. W upierzeniu mew występują niewielkie partie piór z niewyraźnym prążkowaniem oraz pojedyncze jaśniejsze pióra. W locie na wierzchu skrzydeł widoczne są białe pasy oraz białe „peretki” na ich końcach. Na ogonie występują pozostałości ciemnego pasa. Dziób z żółtą nasadą, czerwoną plamką i czarniawym prążkiem o zmiennym kształcie.

Możliwość pomyłki z innymi gatunkami

We wszystkich szatach istnieje możliwość pomylenia mewy siodłatej z innymi gatunkami dużych mew. Dorosłe ptaki ubarwieniem przypominają mewę żółtonogą *Larus fuscus* (A183), która jest jednak zawsze mniejsza, ma intensywnie żółte nogi i mniejsze białe plamki na końcach skrzydeł. Młode ptaki szczególnie często mylone są z mewą srebrzystą *Larus argentatus*, (A184, nieopisana w tej książce) która jest bardziej jednolicie ubarwiona, a w szacie 2. wiosen-

nej na wierzchu ciała wyrastają jej szare pióra, tworzące jasne „siodło”. Ponadto cechą pomocną przy identyfikacji we wszystkich szatach pozostaje porównanie wielkości z innymi gatunkami mew.

Biologia

Tryb życia

Prowadzi dzienny tryb życia. Zarówno w okresie lęgowym, jak i po nim jest ptakiem towarzyskim. Bardzo często przebywa w wielogatunkowych stadach mew.

Lęgi

Gniazduje pojedynczo lub w różnej wielkości luźnych lub zwartych koloniach, najchętniej na wybrzeżu. Najczęściej zakłada gniazda na skalistych wyspach i klifach, płaskich plażach, rzadziej na bagnach czy torfowiskach, sporadycznie na budynkach. Szczególnie chętnie gniazduje na obrzeżach kolonii innych gatunków ptaków, które stanowią jej bazę pokarmową. W takich miejscach tworzy liczne, często wielotysięczne kolonie. Dojrzałość do rozrodu uzyskuje po 4. roku życia. W południowej części arealu występowania jaja składa w połowie lub pod koniec kwietnia, a dalej na północy pod koniec maja, a nawet na początku czerwca. Gniazdo budują obydwaj ptaki. Zniesienie składa się z 2–3 jaj. Wysiadywanie przez oboje rodziców trwa 27–28 dni. Pisklęta są zagniazdownikami, wykluwają się asynchronicznie i pozostają na terytorium, które jest bardzo agresywnie bronione przed drapieżnikami. Oba ptaki z pary karmią pisklęta przez około 7–8 tygodni. Po tym okresie młode ptaki zaczynają latać i uzyskują samodzielność.

Wędrowki

W zależności od miejsca gniazdowania mewa siodłata jest osiadła lub wędrowna. Najdłuższą wędrowkę, ponad 2000 km, podejmują mewy gniazdujące na północy, które zwykle wędrują w kierunku zachodniej Europy. Populacje fińska, estońska oraz brytyjska są osiadłe lub wędrowne, gdyż przemieszczają się na odległości 70–500 km, pokonując dłuższe dystanse, zwłaszcza w mroźne zimy. Ptaki zaczynają przemieszczać się na południe w październiku i listopadzie. W rejonie Zat. Gdańskiej licznie występuje już w sierpniu i we wrześniu. Na środkowym wybrzeżu jest gatunkiem znacznie rzadszym, choć staje się znowu liczniejsza w okolicach Zat. Pomorskiej. W okresie przelotów chętnie zatrzymuje się w portach rybackich, rzadziej na składowiskach śmieci. Wiosną dorosłe mewy opuszczają Bałtyk już w lutym i marcu. Pozostałe młodociane ptaki przemieszczają się na lęgowiska później lub pozostają na Bałtyku przez cały okres lęgowy. Jesienią w głębi lądu obserwowana zwłaszcza nad dużymi rzekami w okolicach miast, mniej licznie na składowiskach śmieci. Przelot wiosenny w głębi kraju słabo zaznaczony. Mewa siodłata wędruje tylko w dzień, pojedynczo lub w niewielkich stadach, najczęściej z innymi mewami. Przed wieczorem ptaki zatrzymują się na zbiorowych noclegowiskach, tworząc wraz z innymi gatunkami wielotysięczne stada.

Zimowanie

Najliczniej występują w cieśninach duńskich oraz w pasie pomiędzy wyspami Gotlandia i Bornholm, gdzie głębokość morza nie przekracza 50 m. Ptaki z populacji północnych spędzają miesiące zimowe u wybrzeży zachodniej Europy, a nawet północno-zachodnich wybrzeży Afryki. Natomiast populacja lęgowa na północnym Bałtyku jest osiadła lub przemieszcza się na południowe wybrzeże. W rejonie Zat. Gdańskiej najliczniej zimują mewy z Finlandii i Estonii, rzadziej ze Szwecji.

Pokarm

Jest wszystkożerną mewą, która w większych koloniach może żywić się pisklętami własnego gatunku. W okresie lęgowym odżywia się zrabowanymi jajami i pisklętami wielu gatunków ptaków, w sąsiedztwie których zakłada gniazda. Najczęściej ofiarami padają pisklęta gatunków kolonijnych, np. mewy trójpalczastej i maskonura. Mewy siodłate równie chętnie polują na dorosłe ptaki, które w locie stręcane są do wody lub na skały i tam zjadane. Mniejsze ptaki, jak np. alczyki, są połykane w locie w całości. Często pokarm zdobywany jest przez parę ptaków w wyniku wspólnego działania. W skład pożywienia wchodzi również wiele gatunków ssaków, np. króliki, lemingi, szczury, myszy oraz ryby, np. śledzie. Czasami pokarm zwierzęcy urozmaicany jest owocami. Poza okresem lęgowym odżywia się rybami (śledź, flądra). Często w portach rybackich wykrada ryby ze skrzynek lub zbiera resztki wyrzucane przez fale na plażę. Częściej niż inne mewy podąża za statkami-przetwórniami, z których wyrzucane są rybie odpadki. Ponadto żywi się padliną oraz resztkami znajduwanymi na składowiskach śmieci.

Występowanie

Siedlisko

W sezonie lęgowym związana jest z wybrzeżem morskim, rzadziej ze śródlądziem. Występuje nad jeziorami i rzekami, na których znajdują się wyspy, szczególnie chętnie zajmując te, które sąsiadują z otwartą przestrzenią, taką jak wrzosowiska lub torfowiska. W trakcie wędrowki jest spotykana na wszystkich rodzajach zbiorników wodnych. Zimą chętniej niż inne mewy przebywa na otwartym morzu oraz w portach rybackich.

Siedliska z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej, które mogą być istotne dla gatunku

- 1110 Piaszczyste ławice podmorskie
- 1130 Ujścia rzek (estuaria)
- 1150 Zalewy i jeziora przymorskie (laguny)
- 1160 Duże płytkie zatoki
- 1210 Kidzina na brzegu morskim
- 1330 Solniska nadmorskie (*Glauco-Puccinellietalia* część – zbiorowiska nadmorskie)
- 2110 Inicjalne stadia nadmorskich wydm białych

Rozmieszczenie geograficzne

Mewa siodłata odbywa lęgi na wybrzeżu Północnego Atlantyku oraz na Bałtyku. Północna granica zasięgu występowania kończy się na Spitsbergenie (80°N), a południowa na wybrzeżu Francji (45°N). Najdalej na wschodzie występuje na Nowej Ziemi, gdzie jej liczebność wzrasta. W trakcie wędrówki spotykana jest na Bałtyku oraz u wybrzeży Europy Zachodniej. Zimą spędza na Bałtyku, Morzu Północnym oraz na Atlantyku, rzadko w północno-zachodniej Afryce. W Ameryce Północnej jest lęgowa na wschodnim wybrzeżu. Mewa siodłata zamieszkuje również południową Grenlandię. Gatunek monotypowy, nie wyróżniono podgatunków.

Rozmieszczenie w Polsce

Występuje przez cały rok, choć jej liczebność wzrasta w okresie wędrówek i zimowania. Często spotkać ją można na wybrzeżu, rzadziej w głębi lądu, gdzie jedynie lokalnie nad Wisłą jest pospolitsza. Szczególnie licznie występuje w rejonie Zat. Gdańskiej i Zalewu Wiślanego, rzadziej na Pomorzu Środkowym, chociaż i w tym rejonie obserwuje się liczne stada. Nad Zat. Pomorską jest nieco częściej widywana na przelotach niż zimą, jednak lokalnie większe koncentracje zimujących ptaków spotykane są np. na wyspie Wolin.

Status ochronny

Ochrona gatunkowa w Polsce: gatunek objęty ochroną ścisłą (Dz U z 2004 r. Nr 220, poz. 2237)

Status zagrożenia w Europie: S gatunek niezagrożony, którego status ochronny jest prawdopodobnie odpowiedni

BirdLife International: SPEC 4

Dyrektywa Ptasia: Art. 4.2, załącznik II

Występowanie na obszarach chronionych

Szczególnie ważnym miejscem dla mewy siodłatej jest rejon Zat. Gdańskiej, a zwłaszcza rez. Mewia Łacha i PK Mierzeja Wiślana. Jesienią i zimą obserwowane są tu najliczniejsze w Polsce stada odpoczywających i nocujących ptaków. Na śródlądziu istnieje możliwość występowania we wszystkich rezerwach chroniących środowisko wodne.

Rozwój i stan populacji

Mewa siodłata nie jest gatunkiem zagrożonym wyginięciem. Dynamika populacji lęgowej we wschodniej części arealu jest słabo poznana. W wielu krajach zachodniej i północnej Europy liczba par utrzymuje się na stałym poziomie lub nieznacznie spada. Jednak na północno-wschodnim Bałtyku, np. w Estonii, zwłaszcza na początku lat 90., liczebność mewy siodłatej gwałtownie wzrosła. W tym czasie nastąpiła również kolonizacja Niemiec i Ho-

landii. Najliczniejsza populacja występuje na Islandii (50 000 p.) i w Norwegii (30 000–50 000 p.). Mewa siodłata licznie zasiedla też Wielką Brytanię (20 000 p.) i Szwecję (10 000–15 000 p.). Europejską populację szacuje się na 140 000–170 000 p. W północno-zachodniej Europie zimuje około 480 000 os. Najliczniejsze koncentracje zimowe obserwowane są na Morzu Północnym na wodach terytorialnych Holandii (60 000–90 000 os.).

W Polsce w głębi lądu pierwsze pojawy mewy siodłatej odnotowano dopiero w połowie lat 70. Jednak w wyniku wzrostu populacji lęgowej ekspansja gatunku postępowała szybko. Już w latach 80. i 90. mewa siodłata stała się regularnie obserwowanym gatunkiem, zwłaszcza nad morzem oraz nad rzekami, którymi wnika w głąb kraju.

Na Bałtyku zimuje ok. 22 000 mew siodłatych. Zarówno w czasie wędrówki, jak i zimą szczególnie licznie występują w rejonie Zat. Gdańskiej i Zalewu Wiślanego, gdzie obserwowane są największe w Polsce jesienno-zimowe koncentracje liczące łącznie ponad 2000 ptaków. Rzadziej występują na Pomorzu Środkowym, chociaż i w tym rejonie obserwuje się stada ponad 100 os. Nad Zat. Pomorską jest nieco częściej widywana na przelotach niż zimą. Zimowe koncentracje liczące 200–300 mew stwierdzone zostały na wyspie Wolin, a około 100 os. obserwowano w Szczecinie. W głębi lądu występuje lokalnie. Na Wiśle największe stada tworzy jesienią i zimą jedynie w kilku miejscach – ok. 100 os. w Toruniu, 190 os. we Włocławku, do 100 os. w Warszawie.

Zagrożenia

Gatunkowi zagraża w Polsce:

- zanieczyszczenie wody substancjami ropopochodnymi;
- płoszenie przez ludzi (spacerowiczów i uprawiających sporty wodne) stad ptaków zbierających się na przybrzeżnych wyspach i plażach na odpoczynek. Oddziaływanie to jest szczególnie niekorzystne przed wieczorem, gdy mewy zbierają się na noclegowisku.

Propozycje odnośnie do zarządzania

Należy:

- chronić obszary morskie przed zanieczyszczeniami ropopochodnymi;
- zapewnić spokój mewom na obszarach ich koncentracji na wybrzeżu i na śródlądziu, przez wyłączenie tych obszarów z użytkowania turystycznego i rekreacyjnego.

Propozycje badań

Należy zbadać:

- liczebność populacji przebywającej w Polsce;
- skład pokarmu mew w okresie ich przebywania w Polsce;
- kwestię wnikania mew siodłatych w głąb lądu dolinami dużych rzek.

Monitoring

- coroczne liczenia mew siodłatych, prowadzone raz w miesiącu, od listopada do marca, w wybranych portach bałtyckich oraz na wybranych składowiskach śmieci, zarówno na wybrzeżu, jak i na śródlądziu.

Bibliografia

- ANTCZAK J. – dane niepublikowane.
- BAZA DANYCH OSO – NATURA 2000. Zakład Ornitologii PAN.
- BAZA DANYCH WIADOMOŚCI POWROTNYCH. Centrala Obrączkowania Ptaków, Zakład Ornitologii PAN.
- BEDNORZ J., KUPCZYK M., KUŹNIAK S., WINIECKI A. 2000. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Poznań, 640 s.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL/EUROPEAN BIRD CENSUS COUNCIL. 2000. European bird populations: estimates and trends. BirdLife Conservation Series No. 10. Cambridge, 160 s.
- CRAMP S., SIMMONS K. E. L. (red.) 1983. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. Vol. 3. Waders to Gulls. Oxford, 913 s.
- CZERASZKIEWICZ R., KALISIŃSKI M., NIEDŹWIECKI S., STASZEWSKI A. 1992. Sprawozdanie z liczeń ptaków wodnych na Pomorzu Zachodnim w sezonie 1991/1992. *Lubuski Przegl. Przyr.*, 3: 79–86.
- DYCKOWSKI J. – dane niepublikowane.
- DYRCZ A., GRABIŃSKI W., STAWARCZYK T., WITKOWSKI J. 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Wrocław, 525 s.
- DURINCK J., SKOV H., JENSEN F. P., PIHL S. 1994. Important Marine Areas for Wintering Birds in the Baltic Sea. Ornis Consult Ltd. Copenhagen, 105 s.
- GUENTZEL S. – dane niepublikowane.
- HAGEMEIJER W. J. M., BLAIR M. J. (red.) 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. London, 903 s.
- ICIEK T. – dane niepublikowane.
- JONSSON L. 1998. Ptaki Europy i obszaru śródziemnomorskiego. Warszawa, 559 s.
- KAJZER Z. – dane niepublikowane.
- MEISSNER W., NITECKI C. 1999. The species composition and the structure of gulls wintering in the selected places of the Gulf of Gdańsk. *The Ring*, 21: 23–40
- MEISSNER W., STASZEWSKI A., ZIÓŁKOWSKI M. 2001. Śmiertelność ptaków wodnych na polskim wybrzeżu Bałtyku w sezonie 1998/1999. *Not. Orn.*, 42: 56 – 62.
- MEISSNER W., ŚCIBORSKI M. 2003. Zimowanie ptaków wodnych na Zatoce Gdańskiej w sezonach 2001/2002 i 2002/2003. *Not. Orn.*, 44: 291–297.
- NIEDŹWIECKI S., KALICIUK J., KALISIŃSKI M., KOZŁOWSKA D., STASZEWSKI A., WYSOCKI D. 2000. Śmiertelność ptaków wodnych na szczecińskim wybrzeżu Bałtyku w sezonach 1991/1992 i 1992/1993. *Not. Orn.*, 41: 250–254.
- NEUBAUER G. – dane niepublikowane.
- OLSEN K. M., LARSSON H. 2003. Gulls of Europe, Asia and North America. Helm. London, 608 s.
- POKORSKI N., KULWAS A. 2002. Śmiertelność ptaków morskich w sieciach rybackich na wybrzeżu Pomorza Środkowego. *Not. Orn.*, 43: 267–270.
- SNOW D. W., PERRINS C. M. 1998. The Birds of the Western Palearctic. Concise Edition. Vol. 1. Non-Passerines. Oxford, New York, 1008 s.
- TOMIAŁOJĆ L., 1990. Ptaki Polski. Rozmieszczenie i liczebność. Warszawa, 462 s.
- TOMIAŁOJĆ L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Wrocław, 870 s.
- WETLANDS INTERNATIONAL. 2002. Waterbird Population Estimates – Third Edition. Wetlands International Global Series No. 12. Wageningen, The Netherlands, 226 s.
- ZIELIŃSKI P., CZYŻAK M. 1999. „Program Bałtycki”. Inwentaryzacja ornitologiczna Mierzei Wiślanej. Opracowanie dla OTOP. Gdańsk, Mscr.

Piotr Zieliński